

לייט אבות המלאכה

[שמות לא יג-יח] ואתה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתתי תשמרו. כי **אֹת** הוא **בְּיָמֵינוּ** ו**בְּיָמֵיכֶם** **לְדֹרֹתֵיכֶם** לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם. וְשַׁמְרֶתֶם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם מִתְּלִילֵיהָ מוֹת יוֹמָת כִּי כָּל הַעֲשֵׂה בָּהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עִמִּיהָ. **שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָה** וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְתוֹן קֹדֶשׁ לַה' כָּל הַעֲשֵׂה מְלָאכָה בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוֹמָת. וְשַׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתֶם בְּרִית עוֹלָם. **בְּיָמֵינוּ** וּבְיָמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל **אֹת** הוּא **לְעֵלָם** כִּי **שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה** ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפֶשׁ. וַיִּתֵּן אֵל מוֹשֶׁה כָּכֵלְתוּ לְדַבֵּר אֹתוֹ בְּהַר סִינַי **לְחַת הַעֲבָדָת לַחַת** אֲבָן כְּתוּבִים בְּאֲצָבַע אֱלֹהִים.

[תלמוד בבלי מסכת שבת דף עג/א]

אלא לאו רישא בעכו"ם וסיפא בשאר מצות ושגג בלא מתכוין בשאר מצות היכי דמי דסבור דשומן הוא ואכלו מה שאין כן בשבת דפטור דנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פטור ואביי שגג בלא מתכוין היכי דמי דסבור רוק הוא ובלעו מה שאין כן בשבת דפטור דנתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור אבל נתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר חייב: איתמר נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע רבא אמר פטור אביי אמר חייב רבא אמר פטור דלא קמיכוין לזריקה דארבע אביי אמר חייב דהא קמיכוין לזריקה בעלמא כסבור רשות היחיד ונמצאת רשות הרבים רבא אמר פטור ואביי אמר חייב רבא אמר פטור דהא לא מיכוין לזריקה דאיסורא ואביי אמר חייב דהא קא מיכוין לזריקה בעלמא וצריכא דאי אשמעינן קמייתא בההוא קאמר רבא דהא לא קמיכוין לחתיכה דאיסורא אבל נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע דארבע בלא תרתי לא מיזרקא ליה אימא מודה ליה לאביי ואי אשמעינן בהא קאמר רבא דהא לא קמיכוין לזריקה דארבע אבל כסבור רשות היחיד ונמצא רשות הרבים דמיכוין לזריקה דארבע אימא מודי ליה לאביי צריכא תנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת והוינן בה מנינא למה לי ואמר רבי יוחנן שאם עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת בשלמא לאביי דאמר כי האי גוונא חייב משכחת לה דינא דאסורא שבת וידע לה איסור מלאכות וקא טעה בשיעורין אלא לרבא דאמר פטור היכי משכחת לה בזדון שבת ושגגת מלאכות הניחא אי סבר לה כרבי יוחנן דאמר כיון ששגג בכרת אף על פי שהזיד בלאו משכחת לה דינא דאסורא בלאו אי סבר לה כרבי שמעון בן לקיש דאמר עד שישגוג בלאו וכרת דינא דאסורא בלאו שבת במאי דינא דאסורא ואלביא דרבי עקיבא: משנה אבות מלאכות ארבעים חסר אחת

ל"ט אבות המלאכה. מתוך מלאכות בנין המשכן...

1 הזורע

2 והחורש

[שמות לד כא] שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת בְּחֵרִישׁ וּבִקְצִיר תִּשָּׁבֵת :

(2) תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף ט/א

בחריש ובקציר תשבות רבי עקיבא אומר אינו צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע (בשנה השביעית) וגו' אלא חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית – (לפי רבי עקיבא הכוונה לאיסור תוספת שביעית ולא לאיסורי שבת)

[רש"י על שמות לד כא]

י"א שאינו מדבר אלא בשבת וחריש וקציר שהוזכר בו לומר לך מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה ודוחה את השבת:

3 והקוצר

4 והמעמר

5 והדש

6 והזורה

7 הבורר

8 הטוחן

9 והמרקד

10 והלש

11 והאופה

12 הגוזז את הצמר

13 המלבנו

14 והמנפצו

15 והצובעו

16 והטווה

17 והמיסך

18 והעושה שתי בתי נירין

19 והאורג שני חוטין

[שמות לה לה] וְרִקְמָם בְּתִכְלֵת וּבְאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבִשְׁשׁ וָאַרְגַּ עָשִׂי כָּל מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי מַחְשָׁבֹת :

20 והפוצע שני חוטין

21 הקושר

[דברים ו ח] וְקִשְׂרֹתֵם לְאוֹת עַל יָדָךְ וְהָיוּ לְטֹטְפוֹת בֵּין עֵינֶיךָ :

23 והתופר שתי תפירות

24 הקורע על מנת לתפור [שתי תפירות]

22 והמתיר

25 הצד (צבי)

26 השוחטו

27 והמפשיטו

28 המולחו / והמעבד את עורו

29 משרטט

תלמוד בבלי מסכת שבת דף עה/ב

והמולחו והמעבדו. היינו מולח והיינו מעבד רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו אפיק חד מינייהו ועייל שירטוט

30 והממחקו

31 והמחתכו

32 הכותב שתי אותיות
[דברים ו ט] וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך.
33 והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות

34 הבונה – בית, מזבח.
35 והסותר – שערי ההלכה : סתירה או פרוק של כל מלאכת בונה.

38 המכה בפטיש - שערי ההלכה : פעולות סיום וגימור של מלאכות או של כלים וכדו'.
[בראשית ד כב] כל חרש נחשת וברזל.
[שמות לה לה] מלא אתם חכמת לב לעשות כל מלאכת חרש
שמות פרק לא (ה) ובהרשת אבן למלאות ובהרשת עץ לעשות בכל מלאכה.
[שופטים יז ד] ותתנהו לצורף ויעשהו פסל ומסכה ויהי בבית מיכיהו.
[ישעיה מא ו-ז] איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק. ויחזק חרש את צורף מחליק פטיש את
הולם פעם אמר לדבק טוב הוא ויחזקהו במסמרים לא ימוט.
[ירמיה כג כט] הלוא כה דברי פאש נאם ה' וכפטיש יפצץ סלע.
[רמב"ם יד החזקה - הלכות שבת פרק כג ד]

כל דבר שהוא **גמר מלאכה** חייב עליו משום מכה בפטיש ומפני זה הגורר
כל שהוא או המתקן כלי באיזה דבר שיתקן חייב
לפיכך

אסור להשמיע קול של שיר בשבת בין בכלי שיר כגון כנורות ונבלים בין
בשאר דברים אפילו להכות באצבע על הקרקע או על הלוח או אחת כנגד
אחת כדרך המשוררים או לקשקש את האגוז לתינוק או לשחק לו בזוג
כדי שישתוק כל זה וכיוצא בו אסור גזירה **שמה יתקן כלי שיר**.

37 והמבעיר
[שמות לה ג] לא תבערו אש בכל משבתתיכם ביום השבת.
36 והמכבה

39 המוציא מרשות לרשות
[שמות טז כט] אל יצא איש ממקומו ביום השביעי.
הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת.

[ספר החינוך - מצוה לב]

שלא לעשות מלאכה בשבת.

שלא לעשות מלאכה ביום השבת אנחנו, ולא נניח לעשות לבנינו ועבדינו ובהמותינו, שנאמר [שמות כ', י'] **לא תעשה כל מלאכה וגו'**. ואין ספק כי אף על פי שהכתוב הוציא איסור המלאכה בנו ובבנים ובעבדים ובהמות בלאו אחד, שאין הענין שוה, כי העושה מלאכה בגופו יתחייב מיתת בית דין אם הוא מזיד, ובמלאכת אחרים אף על פי שמוזהר עליהם בלאו לא יתחייב עליהן אפילו מלקות, שאין מלקות לעולם במעשה אחרים.

ומלשון הרמב"ם זכרוננו לברכה [הל' שבת פ"כ ה"ב] משמע שהוא סובר כי הלאו הזה דלא תעשה כל מלאכה אתה וגו' ובהמתך יבוא למחמר אחר בהמתו, וכגון שחורש בה וכלי המחרישה בידו, דאילו במחמר לבד לפי דעתו אין בו אלא איסור עשה, ועל כן אמרו בגמרא [שבת דף קנ"ד ע"א] לפי דעתו שזה הלאו דמחמר הוא לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, כלומר שאדם נהרג על זה ואין לוקין עליו.

והרמב"ן זכרוננו לברכה [בהשגותיו לשורש י"ד] יתפוש עליו הרבה בפירושו זה, ואמר כי לאו זה של מחמר אינו אלא בהולך אחר בהמתו הטעונה משאוי אבל האדם לא יעשה שום מעשה בידיו, ולכן לא יבוא עליו לעולם לא מלקות ולא מיתה, וכדקיימא לן [סנהדרין דף ס"ג ע"ב] כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, וכמו שדרשו זכרוננו לברכה [שבת דף קנ"ד ע"ב], אתה וגו' ובהמתך, ליכתוב קרא לא תעשה כל מלאכה ובהמתך, אתה למה לי, הוא ניהו דכי עביד מלאכה מיחייב. אבל על מלאכת בהמתו לא מיחייב אלא שמוזהר עליה בלאו כמו במלאכת בנו הקטן ועבדו הכנעני, אבל במלאכת עצמו ממש בזה לא היה צריך לומר שחייב, שהרי עונשו מפורש כל העושה בו מלאכה יומת [שמות ל"ה, ב'] ומה שאמרו בגמרא [שם] בלאו דמחמר שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, פירושו לפי דעת הרמב"ן זכרוננו לברכה כי מפני שהוא כולל שאר מלאכות גם כן שהם באזהרת מיתת בית דין, אף על גב דבמחמר ודאי אין בו אלא לאו גרידא דאפילו מלקות נמי אין בו, אף על פי כן נקרא הלאו הזה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין מפני אותן דברים שהוא כולל שיש בהן מיתת בית דין. וכעין זה אמרו זכרוננו לברכה בראשון של עירובין [דף י"ז ע"ב] בלאו דאל יצא איש ממקומו [שמות ט"ז, כ"ט], דכיון שהוא כולל אף מוציא מרשות לרשות וכדרשה שדרשו בו אל יוציא, דהוי ליה מעתה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין במקצת ענינו. וכיון שכן אית לן למימר בזה בכל עניניו שאין לוקין עליו. ועל הדרך הזה בעצמו נפרש בלאו דמחמר בכאן.

משרשי מצוה זו, שנהיה פנויים מעסקינו לכבוד היום, לקבוע בנפשותינו אמונת חדוש העולם שהיא חבל המושכת כל יסודי הדת. ונזכור ביום אחד בכל שבוע ושבוע שהעולם נברא בששה ימים חלוקים ובשביעי לא נברא דבר, ובכל יום ויום נבראו ענינים חלוקים להורות על הרצון הפשוט, שלא כדעת המתפלספים הנמאסים לנו בדעתם זה שחושבין לאמר שעם היותו ברוך הוא היה הכל. ובמנוחתינו בשביעי זכר לנו בחדושו של עולם, כי כשישבתו בני אדם כולם ביום אחד בשבוע וישאל כל שואל מה עילת זאת המנוחה, ויהיה המענה כי ששת ימים עשה ה' וגו' [שמות כ', י"א] כל אחד יתחזק מתוך כך באמונה האמיתית.

ומלבד זכירת חדוש העולם יש בו זכירת נס מצרים, שהיינו עבדים שם ולא היינו יכולים לנוח בעת חפצנו במנוחה, והאל הצילנו מידם וצונו לנוח בשביעי, ועל כן זכר במשנה תורה זה השורש השני שיש לנו במנוחה, ואמר שם [דברים ה', ט"ו] במצות שבת וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וגו', על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת.

דיני המצוה, כגון מה הן הדברים שנקראים עיקר המלאכות לחייב בהן העושה אותן, כגון **ארבעים מלאכות חסר אחת** שמנו חכמים ותולדותיהן, והמלאכות הקלות שאסרו הם לגזר, והדברים גם כן הנקראים שבותים, ומה שלמדו זכרוננו לברכה [יומא דף פ"ה ע"א] מן הכתוב כי דוחין הכל להצלת נפשות, וכי הזריז לחלל את השבת בשביל הצלת נפשות משובח, והטעם לפי שסבת עשיית המצוה הוא האדם, וקיום הסיבה הוא קיום הכל. ומפני כן אמרו זכרוננו לברכה [שם דף פ"ג ע"א] שנאמן כל חולה לומר צריך אני שתחללו שבת עלי, וכל חולה בקדחת שוכב על ערש דוי בכלל סכנה הוא לחלל שבת עליו, ויתר רובי פרטיה מבוארים במסכת שבת ויום טוב.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה במזיד נסקל, והוא שיהיו שם עדים והתראה, שכלל זה בידך לעולם, שאין מיתה או מלקות אלא בעדים והתראה, וההתראה לעולם להבחין בין שוגג למזיד. ודע זה העיקר בכל מקום, ולא תשאל ממני להחזירו. ואם עשה מלאכת.

מחשבת בשוגג מביא חטאת קבועה.

[אריה] הערה: בשבת לא מבקשים בקשות לכן מתפללים חלק תפילת 18.